

Az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács és a Székely Nemzeti Tanács árnyékjelentése a Kisebbségi vagy Regionális Nyelvek Európai Chartájának gyakorlatba ültetéséről szóló második országjelentéshez

A 2010-2013-as időszakról szóló jelentést Románia nagy késéssel, idén februárban nyújtotta be, a Szakértői Bizottság helyszíni látogatására pedig szokatlan operativitással, már a tavasz folyamán sor került, így igen korlátozott idő állt azok rendelkezésére, akik árnyékjelentést akartak készíteni. Ez volt az egyik oka annak, hogy ezen árnyékjelentés két testület megbízásából készült, a rendelkezésre álló - elsősorban emberi - erőforrások optimális kihasználását szem előtt tartva.

A jelentés a két testület rövid ismertetőjével, illetve a szerzők bemutatásával kezdődik.

Ezt követi a romániai magyar közösségnek, illetve annak politikai képviselőjének az ismertetése. Itt egyrészt a demográfiai mutatók alakulása és a magyarság területi megoszlása van ismertetve, másrészt pedig a közösség politikai képviselőjének az alakulása 1990-től erre fele, ideértve a parlamenti és önkormányzati választásokon az egyes pártok által elért eredményeket, illetve nem elhallgatva azt sem, hogy az RMDSZ hosszú éveken keresztül tagja volt a bukaresti kormánynak is.

A harmadik rész a kormány által benyújtott országjelentés kapcsán fogalmaz meg számos észrevételt, kiegészítést, illetve nem egy esetben cáfolatot.

Elsősorban azt a problémát veti fel, hogy a jelentés csak a 2010-2013-as időszakról szól, ennek következtében mintegy észrevétlen marad az, hogy a nyelvi jogok gyakorlása terén az utóbbi három évben a helyzet sokat romlott.

Hasonlóképpen felhívja a figyelmet arra is, hogy a 2011-es népszámlálás során a lakosság számát utólag közel 1.5 millióval mesterségesen felduzzasztották, oly módon, hogy ezen személyekről gyakorlatilag semmilyen adat - például a számunkra fontos, az anyanyelvre vonatkozó - nem áll rendelkezésre, ennek eredményeképpen pedig fennáll a veszélye annak, hogy egyes településeken a magyarság létszáma a 20%-os küszöb alá esik. S igaz ugyan, hogy a 215/2001-es törvény előírja, hogy ilyen esetekben is biztosítani kell az adott településen élő magyarok nyelvi jogainak a tiszteletben tartását, de a gyakorlatban ezt az előírást nem alkalmazzák. Ilyen téren kirívó példa Kolozsvár, ahol 2001-ben a magyarság aránya még meghaladta a 20%-ot, de azóta a küszöbérték alá csökkent, s ennek következtében sem kétnyelvű táblák nincsenek a városban, sem magyar nyelvű ügyintézésre nincs mód a hivatalokban.

Fontos észrevétel az is, hogy a 2010-2013-as időszakról szóló országjelentésben megemlítenek 2014-ben történt eseményeket is, hisz ez előre vetíti a hatóságok azon szándékát, hogy a 2014-2015-ös időszakot "átugorják", s a következő országjelentés már a 2016-al kezdődő időszakról szóljon.

A jelentés vitatja az országjelentés azon állítását is, miszerint Románia a jelzett időszakban folyamatosan javította a vonatkozó törvényes kereteket és erőfeszítéseket tett az intézmények működésének a javítására, a Charta előírásainak a gyakorlatba ültetésére, hisz mindebből egy szó sem igaz, a törvényi keret egyáltalán nem változott, s az egyes intézmények is folyamatosan megszegik a Charta előírásait, köszönhetően annak is, hogy nem is ismerik azokat.

Végül a jelentés azt is megállapítja, hogy ugyan az előző ciklusra vonatkozó szakértői jelentés felrója, hogy Romániában nem létezik egy átfogó koncepció arra nézve, hogy a Charta előírásait mely területeken hogyan és milyen ütemezéssel szándékoznak gyakorlatba ültetni, ez a hiányosság továbbá is fennáll, így a magyar közösség továbbra sem tudhatja, hogy mire is számíthatson a közeli vagy távolabbi jövőben.

A következő két fejezete az árnyékjelentésnek a közélet két fontos területére, az igazságszolgáltatásra és a közigazgatásra vonatkozóan fogalmaz meg kritikákat illetve javaslatokat. Mindkét rész az adott terület rövid bemutatásával, illetve az arra vonatkozó törvényi keret felvázolásával indít, majd megjegyzéseket, kritikákat, kiegészítéseket fűz az országjelentéshez. Ezt követően konkrét esettanulmányok révén mutat be olyan jelenségeket, amikre az országjelentés szemérmes módon nem tér ki, végül az adott területre vonatkozó konkrét ajánlásokat fogalmaz meg.

Az igazságügyi rendszer kapcsán a jelentés rögzíti azt a sajnálatos tény, hogy már a jogi keret is hiányos és ellentmondásos, következésképpen a magyar nyelv használata az igazságszolgáltatás terén igencsak korlátozott. Köszönhető ez annak, hogy az eljárás igen bürokratikus (ha az összes érintett fél magyar vagy tud magyarul, akkor is tolmácsot kell használni, aki oda-vissza fordítgat), illetve esetenként egyenesen ellentmond nem csak a Charta, de az alkotmány előírásainak is. Erre két releváns példa:

1. A vonatkozó törvény szerint egy magyar ember akkor használhatja a bíróságon az anyanyelvét, ha nem tud románul, miközben a Charta is meg az alkotmány is azt tartalmazza, hogy a kisebbségekhez tartozó személyek szabadon használhatják anyanyelvüket a bíróságokon.

2. A Polgári Eljárási Törvénykönyv (ami ráadásul a Charta ratifikálása után született) arra kötelezi azt, aki egy magyar nyelven megfogalmazott iratot akar benyújtani egy bíróságra, hogy ahhoz mellékelje annak egy meghatalmazott fordító által készített és hitelesített román fordítását. Ez igen nagy anyagi terhet jelent adott esetben, de teljes mértékben ellentétes a Charta és az alkotmány előírásaival.

Ugyanakkor az is egy fontos tény, hogy az igazságügy érzékeny terület, ahol a peres felek adott esetben azért nem is próbálnak élni a nyelvi jogaikkal, mert a bíró román és nem akarják maguk ellen hangolni, kockáztatni egy kedvezőtlen ítéletet.

Az országjelentés kapcsán az árnyékjelentés kiemeli, hogy a kormány olyan adatokat ad meg (pl. hivatásos magyar-román tolmácsok száma), amelyek egyáltalán nem relevánsak és nem bizonyítják azt, hogy a nyelvi jogok valóban érvényesülnek az igazságszolgáltatásban. Hiába van ugyanis sok tolmács (hogy maradjunk ennél a példánál), ha azokat nem veszik igénybe a tárgyalásokon, hanem elvárják mindenkitől, hogy a bíróságon beszéljen románul.

Hasonlóképpen hamis az országjelentés azon állítása is, hogy a bíróságok nem utasítanak el egyetlen bizonyító iratot sem csak azért, mert az magyar nyelven készült, hisz arra is van konkrét példa, hogy egész keresetet utasítottak el (megsértve ezáltal az Európai Emberjogi Egyezményt is) csak azért, mert ahhoz egy magyar nyelvű irat volt mellékelve, aminek románra fordíttatását a felperes - pontosan a Charta meg az alkotmány előírásaira hivatkozva - megtagadta. A jelentés ugyanakkor arra is ad konkrét példát, amikor magyar nyelven megfogalmazott beadványt egy székelyföldi bíróságon ugyan iktattak, de postafordultával visszaküldték azzal a megjegyzéssel, hogy román nyelven kell benyújtani. S ehhez az álláspontjához a bíróság elnöke az után is ragaszkodott, hogy a beadvány szerzője felhívta a figyelmét arra, hogy Románia ratifikálta a nyelvi chartát, s vállalta, hogy lehetővé teszi többek közt a magyar nyelv használatát is az igazságszolgáltatásban.

Az sem igaz, hogy létezik olyan bíróság Romániában, ahol ez eljárás magyar nyelven zajlik, mert a törvény világosan kimondja (s a bírók szigorúan be is tartják, ide értve a magyar bírókat is), hogy az eljárás nyelve a román.

Ezekből kifolyólag a jelentés két konklúziót, illetve ugyanannyi ajánlást fogalmaz meg:

- Az országjelentés alapján nem lehet eldönteni, hogy Románia betartja-e a charta előírásait az igazságszolgáltatásban, mert a közölt adatok hiányosak, nem relevánsak, ellentmondásosak.

- Az anyanyelv használata a bíróságokon szóban körülményes, írásban pedig gyakorlatilag lehetetlen, ugyanis önmagában, fordítás nélkül magyar nyelven megírt dokumentumokat a bírók nem vesznek figyelembe.

- Romániának törölnie kell a fordítások benyújtására kötelező törvénycikkelyt.
- Romániának bátorítani kell a kisebbségi nyelvek használatát az igazságszolgáltatásban, e célból az állam világos és egyértelmű útmutatásokat kell megfogalmazzon mind a bíróságok, mind az állampolgárok irányába.

A jelentés legnagyobb terjedelemben a közigazgatással foglalkozik, ugyanis ez az a terület, ami a leginkább érint mindenkit, illetve ahol a legtöbb gond van.

Ez a rész már a jogi keret ismertetése során rámutat, hogy a Charta ratifikálása óta semmilyen érdemi változtatás nem történt a romániai jogrendben, ennek egyik egyenes következménye az, hogy máig is érvényben vannak olyan törvényes előírások, amelyek ellentétesek a Chartával. Tételesen:

- A 215/2001-es törvény ma is csak annyit ír elő, hogy magyarok lakta településeken a helyi intézményekben alkalmazni kell magyarul is tudó tisztviselőket is, de arról szó nincs, amit a Charta előír, hogy biztosítani kell azt, hogy a magyar ügyfeleket magyar nyelven szolgálják ki. A törvényes előírás akkor is be van tartva, ha az éjjeliőr és két takarítónő tud magyarul, miközben a közönségszolgálati irodában senki.

- Ugyanezzel kapcsolatosan a 188/1999-es törvény is csak annyit ír elő, hogy kell létezzen olyan közalkalmazott, aki ismeri a magyar nyelvet.

- Ennél súlyosabb az, hogy a Charta 10. cikkelye első bekezdésének (c) pontja értelmében Romániának biztosítania kellene azt a jogot, hogy az önkormányzatok magyar nyelvű hivatalos dokumentumokat állítsanak ki, s ezzel szemben ma is változatlan formában érvényes a 215-ös törvény 76. cikkelye, amelyik tiltja ilyen dokumentumok kiállítását.

- Ellentmondásos a román szabályozás az anyanyelvnek az önkormányzati üléseken való használata tekintetében, mert a 215-ös törvényt 1/5-ös, a törvény végrehajtását szabályozó 1206/2001-es Kormányhatározat 1/3-os küszöböt állapít meg.

A továbbiakban a jelentés ezen része részletesen ismerteti egy kutatást, ami számos hazai, magyar többségű, illetve jelentős magyar közösség lakhelyeül szolgáló települést fogott át, s megvizsgálta az, hogy miképpen tartják be azok helyi hatóságai a nyelvi jogokra vonatkozó törvényeket. A tapasztalatok pedig meglehetősen lehangolóak. Az állampolgárok szóban még általában használhatják anyanyelvüket, ellenben írásban ez már nagyon nehézkes, nem léteznek magyar vagy kétnyelvű úrlapok, az önkormányzatok többsége nem rendelkezik fordítóval, a honlapok legjobb esetben is csak részben kétnyelvűek. Az ügyfélfogadási irodákban, illetve egyéb, az állampolgárokkal közvetlen kapcsolatba kerülő beosztásokban gyakran magyarul nem tudó alkalmazottak dolgoznak, s a magyarul tudók számára is gondot jelent a közigazgatási szaknyelv nem-ismerete. Nem elérhetőek magyarul a legfontosabb jogszabályok, de ugyanez érvényes a helyi határozatokra is, kevés kivételtől eltekintve.

A jelentés részletesen ismerteti a Hargita megyei helyzetet, ahol állampolgári kérésre maga a prefektus készített kimutatást arról, hogy a helyi önkormányzatok, illetve az állami intézmények megyei kirendeltségei miképpen tartják tiszteletbe a nyelvi jogokat. A két táblázatból világosan látszik, hogy számos intézményben nem, vagy csak részben tartják be a vonatkozó törvényes előírásokat, ellentétben azzal, amit a kormány által benyújtott országjelentés állít. Az igazán felháborító ezzel összefüggésben az, hogy ugyan jogerős ítélet is kötelezi a prefektust arra, hogy a törvénysértőket megbírságozza, ő ennek a kötelességének nem tesz eleget, tétlenül tűri a törvénysértéseket.

Ugyanezen állampolgári kérést megkapta Maros és Kovászna megye prefektusa is, de azok sem tettek eleget neki. A Kovászna megyei először azt a valótlan választ adta, hogy a megyében minden egyes intézményben maradéktalanul tiszteletben tartják a nyelvi jogokat, majd amikor ellenpéldákkal szembesítették, akkor azzal tért ki a kérés teljesítése elől, hogy ugyan Románia ratifikálta a Chartát, de nincsenek elfogadva végrehajtási utasításai, így a gyakorlatban nem alkalmazható. A Maros megyei prefektus pedig azt válaszolta a kérésre, hogy az önkormányzatok nincsenek alárendelve a prefektusnak, tehát nem tehet semmit. Mondta ezt

annak ellenére, hogy az 1206/2001-es kormányhatározat egyértelműen kimondja, hogy a prefektus illetékes érvényt szerezni a nyelvi jogoknak.

Beszámol ugyanakkor arról is, hogy ugyan Hargita megyében a lakosság 85%-a magyar, a megyei önkormányzat illetékesei nem voltak hajlandók iktatni egy megyei képviselő magyar nyelvű vagyonbevallását, s ennek egyenes következménye az lett, hogy az illető képviselőt a Feddhetetlenségi Ügynökség megbírságolta. A bírság elleni fellebbezést pedig a törvényszék azzal utasította el, hogy a bírók álláspontja szerint ha valaki magyar nyelven nyújtja be a vagyonbevallását, az egyenértékű azzal, mintha be sem nyújtaná.

Az árnyékjelentés tág teret szentel azoknak a pereknek, melyeket egy bukaresti egyesület kezdeményezett székelyföldi önkormányzatok ellen, azért hogy azok távolítsák el a "községháza" illetve "városháza" szót a székhelyükként szolgáló épületekről. Ezek kapcsán két fontos kérdés merül fel: egyrészt az, hogy ki illetékes eldönteni azt, hogy mi a helyes magyar megnevezése egy román intézménynek (a szóban forgó egyesület jogot formál arra, hogy ezt ő döntse el), illetve hogy lehet-e akár bírói ítélettel arra kötelezni valakit, hogy sértsen meg egy érvényes törvényt (ugyanis a Charta, de a 215-ös törvény is előírja a kötelező kétnyelvűséget olyan településeken, ahol a lakosság legalább 20%-a magyar)? Józan ésszel mindkét kérdést könnyű megválaszolni, ellenben a gyakorlat (vagyis az eddig megszületet összes ítélet) azt mutatja, hogy a romániai bírók ezt pont fordítva látják. Ezért várhatóan ezek a perek (vagy legalábbis egyesek közülük, attól függően hogy az érintett polgármesterek mennyire elszántak) az Emberjogi Bíróság elé fognak kerülni.

Végül ez a rész beszámol néhány olyan esetről, amikor a prefektusok arra használták fel a tisztségüket, hogy nyelvi jogok gyakorlatba ültetése ellen lépjenek fel, így nem egyszer maguk a prefektusok indítottak eljárást a "községháza" vagy "városháza" feliratok eltávolításáért, illetve olyan esetekben, amikor kétnyelvű feliratok nem szigorúan a törvényes előírásnak megfelelően (két külön táblán, a felsőn románul, az alsón magyarul) voltak kihelyezve, hanem például egy bejára két oldalán, vagy pedig ugyan fent románul s alatta magyarul, de egy és ugyanazon a táblán.

A közigazgatásra vonatkozó rész összegzésként megállapítja, hogy nem létezik részletes és egyértelmű szabályozás a nyelvi jogok terén, ezért ki-ki saját belátása szerint alkalmazza azokat, a közhivatalnokok pedig nagy részben nem is ismerik ezeket a jogokat (akkor meg nem is alkalmazhatják). Az állami intézmények (prefektusok, az igazságszolgáltatás) pedig ahelyett hogy tennék a dolgukat, ők maguk akadályozzák a jogok gyakorlását.

Mindezek figyelembevételével arra kéri az Európa Tanács Szakértői Bizottságát, hogy:

- Emlékeztesse Romániát, hogy az állami és helyi hatóságok feladata a Charta gyakorlatba ültetése, illetve az ehhez szükséges intézkedések megtétele.
- Sürgesse Romániát, hogy ültesse mihamarabb a gyakorlatba a vállalt kötelezettségeit.
- Szólítsa fel Romániát, hogy a prefektusok ne akadályozzák, hanem segítsék ezeknek a jogoknak a gyakorlatba ültetését.

A hetven oldalas árnyékjelentés utolsó 15 oldalát a jelentésben ismertetett esettanulmányokkal kapcsolatos dokumentumok, illetve azok angol fordításai teszik ki.

A teljes - angol nyelvű - dokumentumot kérésre megküldjük az érdeklődőknek.